

A nyers emlékezet átmenetét a rendezett emlékezetbe Dugas a következő példával illusztrálja. Keresni akarok valamit a szobában. Útközben elfeledem, mit akarok keresni. De reflexióm pótolja emlékezetem hiányát. Abból, hogy mit akarhattam, következtetek arra, hogy mit akartam. Itt az elfeledett nyers emlékezet rendezett emlékezetté alakult, mihelyt az elfeledett képet foglalkozásomhoz kapcsoltam. Nyers emlékezetnél a képek visszatérése egyedül az agy állapotától függ, szervezett emlékezetnél a visszaidézés önkéntes.

A derék tanulmány után csak érinteni kívánjuk *De la Grasserie* czikkét a füzetben a „vad nyelvek tanulmánya fontosságáról lélektani szempontból“, és *Richardét* a „bírói bizonyításról“.

* * *

„*Revue d'économie politique.*“ Paris. L. Larose éditeur. Septembre—Octobre 1894. 8-me année. Nr. 9—10.

Alkalom- és időszerűnek látjuk e folyóirat elsőrendű erőktől támogatott munkássága bemutatásánál kiemelni egy beces tanulmányt *A. Levasseurtól*, mely az amerikai homestead intézményét ismerteti. (Le Homestead en Amérique.) E kérdés jelenleg majd minden modern állam törvényhozását és eszmevilágát élénken foglalkoztatja; eltekintve attól, hogy már nálunk is, mint aktuális programmpont kezd szerepelni, Franciaországban már ezelőtt kilencz évvel Fourdinier senator a polgári törvénykönyv 593. cikkusának következő kibővítését indítványozta:

„Törvény által lefoglalhatatlanoknak jelentetik ki és semmi követelés fejében le nem foglalható minden 20 hektár kiterjedésű gazdasági birtok, beleértve a lakóházat és függelékeit, földete, hogy a tulajdonos ott lakik és műveli.“

Az úgynevezett „Société d'économie sociale“ is részletes javaslatot dolgozott ki és nyújtott be a társadalmi békecongressushoz, melynek főbb intézkedései a következők: Minden tulajdonos alapíthat egy „bien de famille“-t, melyet lefoglalhatatlannak jelent ki, de ez nem haladhat meg 10.000 franknyi becsértéket. Ha házassági szerződés útján köttetik ez ki, akkor csak visszavásárlás föltétele mellett idegeníthető el. Ha a tulajdonos meghal és gyermekeket hagy hátra, a birtok nem adható el ezek kiskorúsága alatt. Másfelől a 10.000 frankon felüli hagyatékok

nincsenek alávetve a polgári törvénykönyv 826. és 832. §-ainak, hogy megakadályoztassék ezeknek feldarabolása; az atya minden esetben végrendeletileg intézkedhetik vagyona feléről; végre minden örökös megtarthatja a „bien de famille“-t, még ha értéke meghaladja is a 10.000 frankot, ha a többi örökösöknek váltósságot fizet, melynek évi kamata 3°/_o-ban állapítatik meg.

Majd a képviselői kamarát foglalkoztatta De Mun grófnak egy indítványa, mely néhány eset kivételével elfogadta a mezőgazdasági kisbirtok lefoglalhatlanságát, 5000 frank értékig, valamint a művelésre szükséges igavonó állatokét. Legújában, 1892-ben a munkáslakásokról szóló törvényjavaslatba vétetett be egy cikkely, mely megengedi a tulajdonos elhalálása után az elidegenítés elhalasztását s az oszthatlan birtokban maradáást, mindaddig, míg kiskorú gyermekek vannak.

Különböző phasisain ment át a kérdésnek Németország. A hűbériség alatt a parasztföld általában oszthatlan volt Poroszországban s a „Hof“ egy „Anerbe“-nek nevezett megjelölt örökösre szállt át, ki rendszerint az idősb fiú volt. De 1807-től 1816-ig a jobbagyság eltöröltetvén, az ennek következtében jelentkezni látszó szétदारabolódás nyugtalanította a német kormányokat. 1825-ben Bajorországban el lőn tiltva a földet egy forint adóalapot képezőnél kisebb részekre darabolni szét; 1830-ban a „Hof“-nak egészben való átruházása volt megengedve Westphaliában, a tulajdonos által kijelölt egyetlen örökösre, vagy kijelölés nem létében az idősb testvérre, 1836-ban pedig a hannoveri diétában való részvételre képesítő földbirtokok oszthatlanoknak jelentettek ki.

Az 1871. évi események után a szabadelvűbb eszmeáramlatok befolyása nyomán az 1872. márcz. 5-iki jelzalog-törvény minden korlátját lerontotta a földbirtokok feletti szabad rendelkezésnek. De Hannover, mely északi része kivételével, hol az egyenlő osztály volt életben s a föld feldarabolva, szokva volt az Anerbe-rendszerhez, remonstrált ez ellen, s mivel, mint a jelentés mondta, nem bölcs dolog az embereket önmaguk ellenére boldogítani, a Hofrecht 1874-ben visszaállítatott Hannoverben, vagy legalább a tulajdonos följosóztatott, hogy választhasson egyfelől az „Anerbenrecht“, másfelől a földbirtok felett akár részben, akár egészben, akár végrendekezés, akár élők közötti ajándékozás útján történendő szabad rendelkezés között. Kimondatott azonfelül, hogy az „Anerbenrecht“ rendszere alatt a „Hof“ a fiúra vagy

leányra száll, az „Anerbe“ a birtok értékének harmadát kapja törvényes illetményczímen s a többi kétharmadot a birtokállományba fizeti, mely egyenlően oszlik meg, nem természetben, de értékben az örökösök közt. 1874-től 1880-ig, a mely időben a törvény főlhatalmazta a nemesi birtokok tulajdonosait e rendszer elfogadására, 100.128 gazdasági birtok közül 60.691 már az „Anerbenrecht“ alá helyzetetett, az intézmény tehát népszerű Hannoverben.

Ez a rendszer, melyet különösen a katolikus párt pártfogolt s a szabadelvűek támadtak, 1881-től 1886-ig meghonosult Lauenburgban, Westphaliában és több más porosz tartományban. Régóta áll fenn a badeni nagyhercegségben, 1873-tól az oldenburgi nagyhercegségben, 1876 óta Bremában stb.

1893-ban a Reichstag előtt újra fölmerült a „Heimstätte“ terve. A német politika czélja vele főként a kivándorlás megakadályozása volt. Ezen tudatban szerzett meg a kormány 1886 óta a keleti tartományokban nagy kiterjedésű, részben műveletlen területeket, s azokat évi járadékokban fizetendő kis részekre osztotta. Legtöbb ezekből lengyel földbirtokosoktól származott s a járadékbirtokoknak nevezett birtokrészek német telepéseknek adattak, kik nem idegeníthetik el azokat meghatalmazás nélkül, s ugyanily értelemben kötelezte a kormány a nagybirtokosokat is, hogy területeiken járadékbirtokokat állítsanak.

Ausztria bár 1811-ben eltörölte a hűbérrendszert, mégis eltúrta a gazdasági örökségnek váltság útján az idősebbre való átruházását. Egy 1868-iki törvény az egyenlő osztályt megállapítván, Tyrol kivételével, a parasztok azt majdnem mindenütt kijátszani igyekeztek. A zsidóságtól való félelem, kiknek sikerült kezeikben a földbirtokok jelentékeny részét összpontosítani a végrehajtási eljárás útján és a politikai állandóság tekintetei 1889-ben egy törvényt eredményeztek, mely megállapítja a Hofrechtet, nem mint oly rendszert, melyet a tulajdonos maga választhat, hanem mint az összes kisbirtokosság közös törvényét.

Oroszországban egy 1878-iki ukáz tiltotta meg az ingatlanra vezetett végrehajtást, hogy megvédje a jobbágy-ságból felszabadult parasztot, kit az 1861-iki reform a maga mivelhető földescskéjével dotált. Egy 1893-iki ukáz lefoglalhatlanoknak jelentette ki a felszabadulás idejében nyert földjeiket. Végre Romániában tiltva volt az 1864-iki törvény által fölszabadított jobbágy-ságnak, földjét 30 év lefolyása előtt elidegeníteni vagy jelzalogilag

lekötöni, de a törvény csak tökéletlenül hajtattott végre és nem óvta meg a parasztság zömét a nyomortól, sem nem akadályozta meg a kivándorlást.

Ezen történeti szemle után Levasseur az amerikai homestead intézményét fejtegeti nagyobb tüzetességgel, s kifejti a rendszer árny- és fényoldalait. Mérlegeli különösen a homestead meghonosítása esélyeit Franciaországban s az annak kedvező áramlatokat. Sok részben utopiának tartja a hozzáfűzött várakozásokat s a rendszer előnyeire felett túlsúlyllyal látja a mérlegbe nehezedeni annak hátrányait. A szerződési szabadság s az azzal járó felelősség elvét szegzi a gyámkodó rendszer túlságai ellen, s azt állítja, hogy a földbirtok elidegeníthetlensége s oszthatlansága megfosztaná a mezei gazdát egyfelől a jelzálogkölcsön útján biztosítható tőkétől, másfelől attól a jövedelemtől, melyet a kisbirtokos váltságul kellene, hogy fizessen járadékban örökösársainak. A mellett, mint Amerika példája tanítja, kifejlesztené a csalárdságot, az adósságok rosszhiszemű kijátszását. Pedig a jelzálog-hitel kevésbé veszedelmes a kis emberekre, mint a személyhitel. Az emigratiót — teszi hozzá Levasseur — a földbirtok oszthatlanságának statuálása nemcsak hogy nem állítaná meg, de sőt növelné, mert az apai birtokegészet egy örökösre ruházván, a többit kényszerítené, hogy elhagyják a földet, hol nincs többé gyökerök. Ezt bizonyítja Németország példája, hol daczára a fennálló Hofrechtnek, sokan vándorolnak még mindig ki.

A Homestead-exemption, úgy a mint az Amerikában létezik, új országok számára létesített intézmény. Minek volna azt behozni Európába? Talán hogy a gazdasági válságon segítsen? De hisz ez nem válság, hanem elkerülhetlen átalakulás, melynek a lefoglalhatlanság nem emelne gátat. Kimutatja azt is, hogy a nálunk Európában elhangzó tervek helytelenül mutatnak rá az amerikai Homestead-re, mert egész más intézményt hoznának létre, egy korlátolt értékű, elidegeníthetlen, lefoglalhatlan, oszthatatlan, egyetlen gyermekre átöröklődő családi hitbizományt.

—n—r.

* * *

Mind. New Series. Nr. 10.

I. On the nature of aesthetic emotion. By Bernard Bosanquet. Miután az értekező azon nézetet, hogy az esztetikai érze-